

ЩОДО ДОСТУПНОСТІ ДО ПРАВОСУДДЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Олеся Юріївна КАЙДАШ,

*канд. юрид. наук, директор
Навчально-наукового центру інноваційних
освітніх технологій та регіонального навчання*

Вадим Петрович ГРОХОЛЬСЬКИЙ,

*канд. юрид. наук, доцент кафедри менеджменту
і економіки в сімейній медицині Харківська
медична академія післядипломної освіти*

Обмеженість у населення необхідної інформації про надані людині й громадянину права та свободи, про зміст та способи їхнього юридичного захисту знижує у них психологічну рішучість боротися із зазіханнями на їхні суб'єктивні права і свободи та сприяє поширенню порушень законності. Загальність проголошеного Конституцією України принципу права на судовий захист означає доступність правосуддя для будь-якої людини чи громадянина, неприпустимість будь-яких обмежень на оскарження до суду рішень, дій або бездіяльності державних органів, органів місцевого самоврядування їхніх посадових і службових осіб, громадських організацій, незалежно від їхнього статусу, якщо їхні рішення, дії або бездіяльність порушують права і свободи людини й громадянина або містять погрозу такого порушення.

В останні роки у правовій сфері нашої держави прийнята досить значна кількість нормативно-правових актів, що включають різні правові приписи, які стосуються змісту й процедури судового захисту прав та свобод людини й громадянина, зокрема це Цивільний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Податковий кодекс України, Митний кодекс України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» тощо), а також за цей час внесені зміни і доповнення до багатьох нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у сфері державного, адміністративного, цивільного, цивільно-процесуального, кримінального, кримінально-процесуального законодавства та інших його галузей. З цього питання Конституційний Суд України, Верховний Суд України, а також вищі спеціалізовані суди України прийняли цілий ряд рішень і постанов, у яких відстоюється позиція загальності права на судовий захист та вказується на те, що окремі рішення, дії та бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування їхніх посадових і службових осіб, які обмежують право на судовий захист, є протиправними, тому вони признаються невідповідними Конституції та законам України.

Нині закріплення в Конституції України принципу судового захисту прав та свобод людини й громадянина означає визнання верховенства судової влади в системі державного захисту прав і свобод особистості. Мож-

лівість безперешкодного використання громадянином судового захисту своїх прав та свобод є, безумовно, ознакою демократичності суспільства. Втіленням цього положення у життєдіяльності суспільства, держави особистістю реалізується через гарантоване безпосереднє право на звернення до суду для захисту закріплених Конституцією України прав та свобод людини й громадянина (ст. 8). Одночасно з цим у ст. 55 Основного Закону закріплено, що права та свободи людини й громадянина захищаються судом, а це є один із основоположних принципів правової держави, який визначає, що правосуддя є найважливішою функцією в діяльності держави, а юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі Україна (ст. 124 Конституції) [1].

Таким чином, поряд із загально-соціальними державними гарантіями прав та свобод людини й громадянина Конституція України передбачає цілий комплекс специфічних юридичних гарантій їхнього захисту. Центральне ж місце в системі юридичних гарантій прав та свобод людини й громадянина в нашій державі відводиться судовому захисту, який, відповідно до Конституції України, гарантує, що кожному, хто знаходиться під юрисдикцією держави Україна, надається право звертатись до суду за захистом порушених стосовно нього суб'єктивних прав та свобод.

Законодавство України розглядає судовий захист як частину діючої в держави системи засобів та органів юридичного забезпечення дотримання прав та свобод людини й громадянина, при цьому воно не виключає також звернення за захистом порушених прав особистості в міжнародні легітимні правозахисні організації, зокрема, у ч. 1 ст. 55 Конституції України закріплена можливість, стосовно того, що кожному гарантується судовий захист його прав та свобод. За мірою становлення й утвердження принципів демократичної і правової держави в Україні розширяється сфера застосування юридичних засобів забезпечення прав і свобод людини й громадянина.

Аналіз поточного законодавства свідчить, що в Конституції України та інших нормативно-правових актах вживаються близькі, але не співпадаючі терміни «державний захист», «судовий захист», «правовий захист» прав та свобод людини й громадянина. Трактуючи ці терміни, слід зазначити, що судовий захист слід вважати державним захистом, оскільки він здійснюється судом, який є органом державної влади, говорячи про правовий захист і його співвідношення із судовим захистом, слід враховувати те, що суди при здійсненні правосуддя керуються законом, який є основною формою вираження права для судів. Звідси судовий захист у формі правосуддя являє собою особливий вид державного захисту прав та свобод людини й громадянина, який пов'язаний із забезпеченням їх на підставі формально юридичних приписів.

Суд зобов'язаний захищати людину від різних порушень її особистих майнових і немайнових прав, а також прав на участь особистості у державному та суспільному житті. Гарантією ж охорони та захисту прав та свобод людини стає діяльність судових органів з метою усунення зазіхань, спрямованих проти неї, що можуть виражатися як у протиправних діях приватних осіб, так і у протиправних рішеннях, діях або бездіяльності посадових та службових осіб органів державної влади й місцевого самовряду-

вання. При цьому на судову владу покладена охорона свободи волевиявлення людини й громадянина лише від незаконних зазіхань.

Таким чином, головним завданням судової влади, основним змістом реалізованого нею судового захисту є юридичне протистояння зазіханню на права та свободи людини й громадянина, які передбачені для них Конституцією та законами України, а також положеннями міжнародно-правових документів, які в установленому порядку ратифіковані законодавчим органом України.

Посилення потреби в судовому захисті закономірно впливає з ускладнення характеру й структури економічних відносин, які пов'язані з багатокладністю економіки, процесу приватизації державної й суспільної власності, значного збільшення числа громадян, що мають різні форми та види власності, а тому потребують її охорони та захисту юридичними засобами. Зростання конфліктності і загострення соціальних протиріч у суспільному житті, визнання соціальної цінності людини, її життя і здоров'я, недоторканості особи в її приватному житті, охорона гідності людини і громадянина, її комунікацій, з одного боку, та скасування ряду раніше існуючих інститутів соціального контролю – з іншого, – усе це фактори, що, безумовно, визначають посилення інтересу до застосування юридичних заходів охорони і захисту прав та свобод особистості.

Досліджуючи принцип доступності правосуддя та його функціонування в правовому полі України, слід зазначити, що забезпечення його реалізації регламентується національним законодавством та міжнародними документами, які в установленому законом порядку набули юридичної сили на території української держави.

Стосовно реалізації права на звернення до міжнародних судових установ Конституція України закріпила положення про те, що кожен в Україні має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [1].

Закон України «Про міжнародні договори» у ст. 19 закріплює положення про дію міжнародних договорів України на території України. Ним передбачено, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. У випадку якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [2].

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про міжнародні договори: Закон України: від 29 червня 2004 року № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 54031; Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.